

ШЫН

СЭКП Тыва обкомунун, Тыва АССР-ниң Дээди Совединиң болгаш Министрлер Чөвүлелиниң органы

БҮГҮ ЧУРТТАРНЫҢ ПРОЛЕТАРИЙЛЕРИ, КАТТЫЖЫҢАР!

1967 чылда

1967 ч.
ЯНВАРЬ
26
ЧЕТВЕРГ
№ 22 (6655).

Өртөө 2 көп.

Материалдыг курлавырны шын ажыглаар

Совет эрге-чагырганың бежен чылын улус амыл-агыянык болгаш культура тургузушунунуң бугу адырларына улуг чедимшиктерин уткуур дээш бистин чоңуусу кеңештерин уткуур ажалда турар. Чоңууң материалдыг чагай чоруун бедеринче уланган совет экономиканың чаа реформазының шиттирлиг базамыра улетпур бугурулгелеринде, транспорт болгаш туудуу организацияларында илези-биле көстүп илген. Оң чинжээге эртен амыл-агыя чылында бистин республиканың улетпур бугурулгелери чыл планын хуусаа бетинде күөстөени хамаарып, Тыва АССР-де амдызында планнашынның чаа системаның кирген бугурулгелер болгаш организация чок. Бичалза-даа бистин республиканың амыл-агыялары боттарының амыл-чоруулгазын СЭКП ТК-ның сентябрь Пленумунуң (1965 ч.) болгаш партияның XXIII съездиниң төгүлүг шиттирлеринде дүшүр боттандырар дээш организастыг хемчеглерин апарар. Бичангаш калдыг-даа организацияга барган кижиле унда ажалда турарларын бугурулгелер каража чоң амылдарын чаап алып дээш күөстөениниң, билиниң, энергияны берип турарын эсерип болур. Орунган кавуларын, продукцияны шызырын экинжидери, экономиктиг саңашкын чергелит айтырылар ам бирги чергениң болу берген.

Нитилел бугурулгелерин эң амылтын бедерде куш-амылды улам бугурулгелер кылдыр организастаары чугула. Бичангаш бо уеде амыл-агыя бугуру эң эвээш чарыгалды ундургаш, хай продукцияны бугуру сорулгалыг. Бо сорулган боттандырарына планнашынның болгаш улетпурну эргеп башкарынының чаа системаны, оң принциптери улуг илгини бугурулгелеринде бээр, оңе шилчээш, аңаа белекеним турар организацияларын дүжүлгүзү оңу батылкат турар. Партияның XXIII съездинде СЭКП ТК-ның өткөт илеткениң талазы-биле резолюциясында: «Амыл-агыя чоруулгазының чаа системаны болза чурттуң күчүлүг бугурулгелеринде чөптүг амылдарына, чоңууң чагай байдалын өстүреринге социалтиг тургузушунуң артын күштерин долору-биле көргүзүрүнге улам таарымчалыг байдалды тургузар» деп айткан. Оң чаа системаның бир онзагай чүүүн дээрэ экономиктиг хөгжүлүгүн бугу талаарын ханызы-биле анализтеп көөрү, материалдыг болгаш куш-амылды курлавырын илгини чарыгаларын чурумуң сагырында болур.

Республиканың улетпур бугурулгелери 1966 чылдың планын нити продукция бугуру болгаш ил-кол бараанын кылылар белектээр талазы-биле ажып күөстөени. Бичалза-даа амгы уеде ил чүүл болза, барандыг продукцияны өдмичизинде онзаштыр чарыгалдар кайы хире болганы болур. Эскээр чугаалаарга, материалдарга, амыл төлөвиринге, сайгарылгага үңгөн чарыгалдар эвээшээр болза, бугурулгелер чери хай орунган алып.

Социалтиг бугурулгелерге камналга чурумуң сагылызы кичингейниң төвүнде турар турары амыл-агыяларының партия, профивил болгаш комсомол организацияларының кичиндикчиң ролуң күштелгенин херечиле турар. Чинжээ, аэсопелтеге, алгы, хлеб заводтарында, дааранылга комбинатында продукция белектээринге үңгөн чарыгалдарын орунган мыска хуусаада эгидип апарар апарган.

Бугурулгелеринде кылгаларын бот-үнезиниң хай нуруузуң материалга болгаш чиг-эти ундурган чарыгал эвээр болганда, аларны камныг хуузап ажыгалары онза чугула. Бо талазы-биле элзиң көсүкү амылды Кызылдың дааранылга комбинаты чоруткан. Уң бугурулгелер бо чылдың илгини чуртунда эргеп планнашынның болгаш экономиктиг илгини берикшикчинин чаа системаның кирер. Бичангаш комбинат реформазга белектел эртен чылын-на эгелзэн. Дөрткү кварталда дааранычлар пас-тааныны база кылган хепти казетпа-шкээр чүлдери камныг чарыгалдарына чоңууң ил-кол баараның айтырыгы шиттирлээр сорулган салганар. Даараң хепти бот-үнезиниң 73,3 хуузу пастуң өртөз болгай, бичангаш оңу таарымчалыг чарыгал болза, орунган өстүрериниң маңа күрүлгелери тыптыр. Коллентивте инженер-техниктиг амылдарына мурнакчы амылдары-биле сумеленип, чамдык тазарылгаларга тускай санаашыны, оңу батылаары-биле чамдык шенелдерини кылган. Чинжээ, хеп бичарында белектээш майкытарын (чангыс аай фасоннуң агы-агы дугаарлыг хептеринге) таарымчалы салып тургаш, дүрүг пасту бугуру-биле ажыгаларын болгаш пасту хемчээл айы-биле дең кылдыр нөзөр тускай шугуңуң шинжээттин. Чүгүле бо хемчеглерин безин боттандырар болза чылда 6500 метр пасту камнап болур. Оң дээрэ улуг илгинилерге немелде 1400 пастуң даарап болуру-дур.

Материалдыг курлавырын чөп, камныг ажыгалар дээш шимчээшкениң алгы, аэсопелтеге заводтарының чарыкчылары хай амылды кылды турарлар.

Камналга чурумун республиканың туудуу организацияларында ам-даа четлес чоруулар турарында демделээр херек. Эртен чылдың эгизинде москвалык болгаш Ленинградчылар камнама материалдарының күсели-биле чуртка немелде продукция бээрине өскө бугурулгелерге кыйгыры салып, эң эгелзешкин кылган болгай. Бистин республиканың туудуулары оң инициативаны хамыкты мурнай детизинер. Бичалза-даа бо талазы-биле алган хүлээлгелерин күөстөдөш колдуунда-ла контроль чоң эртен. «Кызыл туудуу» эргелинде, улетпур бугурулгелер комбинаттарында, Ан-Довуртанчы болгаш Хову-Асының туудууларында туудуу материалдарын чүгүлө урей кылган ажыларын эдеринге артыкча чарыгап турар. Чинжээ, Кызылдың 24-нү кварталында бир бамыңның ханзын салырынга киндиг ийи бугуру чартын бамың туудуу апар болур хире тууйбу чарыгадан.

Туудуу организацияларының партия, профивил организмди бот-орунга чарыгалары шилчээш бригадаларга оң принциптерин херек нырында боттандырар дээш демселге дайынчы, принципталды ролду ойнаар умурлуг. Хай-нитти организациялары социалтиг чарыкты дээштит удурутуп, коллентивтерин алган хүлээлгелериниң барымдалынын хайгарал, коллективтиң экономиктиг байдалын өөренип, оңу массага тайылбырлар хүлээлгелит. Чүгүле ынчаарда курлавырлар шын санаттынар.

Амылгалтынмай турар курлавырлар ам-даа хай. База бир чикентен керээли. Кызылдың улетпур бугурулгелер комбинатында ыш дилдикчилери чудууту долору-биле амылгалып турарлар. Чүр дээрэ, амылды нормазы-биле оң төлөвирине жеңе ноо метр чудуң дилдикчилеринде хамаарымы. Хай саныг чудууту дилдиктер, амыл төлөвирин улдурар. А бир чудуудан жеңе манзы үнерип дээрин томчала албайн турар. Партия болгаш өскө-даа хай-нитти организацияларының бо херекти эдеринге, норманы эде көөрүңге чедир боттарының саналын кирер умурлуг участогу бо-дур.

Октябрь революцияның юбилейин алдарынткан социалтиг чарыктын элчээнде ажалдап турар бугурулгелер, туудуулар материалдар чарыгалынын камналга чурумунун бир неэза мылар көрүп, борта нескү чедимшикниң болур умурлуг.

ХОЙЛУГ КИЖИКААС

Бо уудаа бээр черин СЭКП-нин Улуг-Хем райкомунга эштер Буанды болгаш Ири-биле дүжүрүп алган бис. Бежен беш чылдың арзын чүктөп арте-даа, белең-селен чүвөгэ доктааган, ам-даа амылдык Анайбан Чамзырновна Кеңен ажалдап турда четтирив. Оолзаан хойларга.

элээди хураганнарга чөм белектер, арны-бажы бурудады дериткен, ол тубайкын сергээ-даа аз-жок.

Анайбан Чамзырновна бугу намындын нитилин мал амылгына ажалдап келген. Болзо тургустуунаманда безин МЧАЗ-нин баштайгы нитилештирген малын ол өвүнү ээди Илья Лопсанович Ойбаз-биле кады кадарып эгелзэн. Ам бо уеде Кеңен—Тыва АССР-нин алдарыг малчыны.

Бо өт-бүдөдөн нитилин малын өстүреринге, оң продукциялар беледиринге арга-мергежилди малчынар үңгөн Кырганарын улуг уруу Уйнукап «Найрал» совхозтун ол-ла Бууң-Терек салгырында сүт-бараан ферманын

БЕШ ЧЫЛДЫҢ ЭЭЛЧЭЭНДЕ

ШИВИЛИГДЕ Улуг байырлалга

Бай-Тайга районун «Кара-Көл» колхозунун Шивилигге № 2 хойжу бригаданың 8272 баш шээр мал бар. Оон иштинде хой 4994 баш. Малдын кышкы байдалы эки, кадарчы бугуру кыштагылашкынын организастыг чорудуп турар. Бригадада төрүүр 3181 хой, 2044 өшкү бар. Чамдык кадарчыларын колдонла оолдаашкын эгелзэн, малдык чаш төлү менди алдыкын турар. Январын ийги чартымын хуңеринде нитилел-биле 235 хой төрөөн, хураганнарны өздүдөн эки, өшкүлөр февральда төрүп эгелээр. Малдын чаш төлүң ажаап-тежээр сакмашкытери кодап бугурунде бичаңа Х. ДОЙНУН.

Октябрьның социалтиг Улуг революцияның 50 чыл онза белек-кел дугайында СЭКП ТК-ның доктаалын Чөөн-Хемчик районуң Ленин атыг колхозунун кеңешчириниң таанымы көргөш, беш чылдың ийги чылында колхозтун мурунда салдылга сорулгаларын чедимшикниң боттандырар дээш социалтиг чарык калбарыкан. Улуг Октябрьның бежен чыл онза партия Төп Комитетинде доктаалын колхозта партияның лекторлары, партия эге органдарының агитаторлары кыштагаларда малчыларга таанытырбашаа, ам ботур сонгулда кампаанынга белектел ажылы чоруда берген.

Баян-Талада почтаны Куулар Адлы-кис колхозчуларын чагылааңы өй-шаанда чедирип берип, аларны чорудар чагаа-бичкелерин хүлээп апарурун турар. Комсомолчунык чүгүле суурга почта тардыры-биле кыдыгаратынмай, кыштагаларда малчыларын солун, сеткүүлдерин, жагаларын өздөштүрүп чедирип берип, беледери, мыткап домотулгаларын кылмы чорудур. — Бо чыл онзагай, Совет эрге-чагырганың бежен чыл ботур оңу бугу совет удуз байырлап эртерер, мындыг болганда чоңун харылаага өгөлдөш хандырар почталыктың чыгына сорулган ол — деп, Алдыкы чугаалап олтурар.

Бежен чылга

Оржак Кызыл-оолуң Чамбылдай Өвүр районун «Кызыл туң» колхозунун тургустуунаманда бээр хой кадарчы, артедилди калымын бажын өстүреринге бөдүмүн улуг-хуруун кырып келген. Беш чылдың баштайгы чымы — 1966 чылда төрүүр чүс хойга онзаштыр 85 хураганны камнап албышан, бир хойдан 2 кг дүктү кырып алган. Улуг Октябрьның бежен чыл онза белекте дугайында СЭКП ТК-ның доктаалын тамчы көргөш, төрүүр чүс хойдай 90 хураган, бир хойдан 2,5 кг дүк кырып амыр куулааган. Ам оңу кадарчыдан 180 хой солбаган, хураганнар онча-менди дорулуп турар.

Эрткен чымын кышка уткурун белектелди эки чоруткан. Чамбылдайнык кыштаанда 10 тонна суген, 15 тонна күрөгө өдөк ам бар. Бо чымын 15 тонна сугени кезип белектээш, кыштаагы дүжүрүп, кажжа иштанге төгөр өдөкти четчири-биле бөлүп амыр сорулган суген алган. Н. КУУЛАР.

Бистин херээжен чоңуусу артедил бугурулгелерге иленилгит кырып, улуг үлүүн бугурулгелер турарлар. Колхозтун мурнакчы саагычылары Монгуш Чучук, Куулар Олазга олар беш чылдың баштайгы чымында саар нектен-не 1200—1300 кг сүттү саап алганар. Бо чымын сүт сааламынга оон-даа бедиң көргүтүлгелерин чедип, аларын олар хүлээттерер. Кадарчы Монгуш Майдак эртен чымын чүс баш хойга овааштыр 106 хураган, хойдан 2,5 кг дүк кырып алган. Беш чылдың ийги чымында чүс баш хойдан-на чүс оң, бир хойдан 2,6 кг дүк амыр соруга салып алган. Күп-ажыкта кызымак, өскөдөргө үлгөтерин көргүзүп чорудур херээженерин оң-оңу-биле адап болур. О. САВЫН.

ЧАРЫГАЛДЫ ЭВЭЖЕДИР

Автофургоң чолазылап. Ты-варыстын кыдыг-кыдыгыры кез-делештирерге чорудуп, мур-уак булуңунага жеңе-даа четтин. Бистин автоажыл-агыянык үнеинде слесарыларын ажылын мазыла хынаар, чамдык белектерин бичаңгалып, таарымчалыг берип малаылап көөр мен. А казан машина ажалдап эгелзеш, кар-бюратор кыдыр-чаар бугурулгелер камныг чарыгалын дээш, оңу таарымчалыг чугула. Машинаны электродерилери шын ажалдаарын чедип амыр чугула. Оң мурнак төрөмүтү чөп ажыгалары камналга укур-дузалыг. Бир өскө төрөмүтү трелик болза, хей бежиң үнер.

А хей бежиң, үс херээлээр шимчедикчинин эки ажыгаларын хандырары онза чугула. Машина мандал олурда оңу дүргөни оруттуң байдалын барымдалап солтур херек. Дүргөн мандал ор-

ган автомобильдин хенертен төрөмөстөп, онгу-чылгың саңында өскөсө солтурту болдурус болза таарымчалыг. Ботум күүмдэ бо чүлдүрениң үргүлү күөстөдө дээш кымып турар мен. А мурнак кады ажалдап турар эштерин И. Сотников, В. Болонин, С. Иванов сугар база автоматизацияга камныг болуп, эртен чымын хей тонна кыдыр-чаар материалды камнап алганар. Бистин чедимшикчинин септе-чилерин эки ажылында база хамардыр. А бисте мангалы мастер Иван Григорьевич Галочкин, Василий Григорьевич Антаков, Иван Андреевич Котевен дээш мыска кижилер шимчедикчинин, карбюраторун, автоматизацияны мандалып кезектерин септе-ленип колтуң эки шынарлыг чорудуп турарлар. Н. ОСИПЕНКО, Кызылдың № 2 АТА-амында чолазы.

Малчыннарже кичээңгей

Улуг-Хем районун «Найрал» совхозунун кадарчылары малды кыштын менди ажыгар, чаш төлү чидирит чокка камгалал алып дээш амгы уеде амыр-ыш дивейин ажалдап турарлар. Колданнарда хой оолап эгелзэн, кадарчыларга дузалажыр амылчынарны болгаш сакмашкытери сонхотуп дирекцияны түс-түс кыштагаларже чоруткан.

Совхозта партком, салбырларда партия эге организациялары кыштагаларда малчынар ортуунда партияны ажыды эки организастаан. Октябрьның социалтиг Улуг революцияның 50 чыл онза белекте дугайында СЭКП ТК-ның доктаалынын, РСФСР-нин болгаш Тыва АССР-нин Дээди Советтеринге сонгулда талазы-биле тайылбыр ажылын агитаторлар малчынарда чорудуп турар. Совет эрге-чагырганың бежен чыл

болур улуг байырлаалы күш-ажалды чедимшиктер-биле уткуур дээш кадарчылар социалтиг чарыктын хулаалгелерин алган. Кара-Тал салбырда өмнөдөгө шиттирүүнүң эргелекчиңиң Бегаң Кызыл-оол кыштагаларже үнүп, арыг-шевер, культуруг чурталага дугайында беледериң кадарчыларга кымып берип, профивил-тиг амылдарын чорудуп турар. Совхозтун дирекциясы, партком малчынарнын амылдар хандырдыгынычте кичээңгейини салып, рабкооптун автолавкаларын кыштагаларже үргүлү чорудуп, кадарчыларны аш-чөм болгаш улетпур барааннары-биле үзүктөлүшкүн чокка хандырып турар. Почта чедирлетиң база эки организастаттыган. А. МААДЫР-ООЛ.

Н. В. Подгорный Италияже үнүпкен

ССРЭ-ниң Дээди Совединин Президиумунун Даргазы Н. В. Подгорный Итали Республиканың президентизи Джозеппе Сарагаттин чалаанын эзугар куруенин аян-чоруун кылып, январь 24-те Москвадан Римче үнүпкен.

Внуково аэродромга Н. В. Подгорныйны болгаш оок-биле тады чорур кижилер А. П. Кирилленко, Д. С. Полянский, И. В. Капитонов, М. С. Соломенцев болгаш өскөлер-даа үдээн. (СЭТА).

Н. В. ПОДГОРНЫЙ РИМДЕ

РИМ. (СЭТА). ССРЭ-ниң Дээди Совединиң Президиумунун Даргазы Н. В. Подгорный Итали Республиканың президентизи Джозеппе Сарагаттин чалаанын эзугар куруенин аян-чоруун кылып, январь 24-те Римде чале берген. ССРЭ-ниң беле Италия-биле харылзааларын улуг умур-дузанын үнөп көрүп, оларны хөгжүдери дээш туржуп турар деп, ол меделзэн. «Бистин чурттарымыс социал бугуру-шынааында, делегей ареназынга оларның кайызының-даа байдалы яны-буру болуп турарының умурунда ылгалдар турдажың, ол харылзааларны хөгжүдериңге эргелер бэр дээринге бугуру дээр бис» деп, ол чугаалаан.

Совет Эвилели беле Италия делегей херектериниң, ылаңгыя европа херектериниң талазы-биле эвээш эвес демейлешкен эрге-амытарлыг болуп турарын айткан. Н. В. Подгорныйның меделзэниң: совет-итали харылзаалары хөгжүдери болгаш бичаңгалары калды-бир үшкү чуртка удуз утландырабыз, а тай-быкың болгаш делегей тады амыл-агыянык эрге-амытарынга бараан болуп турар.

Н. В. Подгорный, Джозеппе Сарагат болгаш оларны удеп чорур кижилер машиналарга олурдуруп, Риминиң төвүнче чорупкан. Оларны удеп чоран мотоциклтер Коллея шөлге доктап турупкан. Риминиң даргазы Америкто Петруччи Н. В. Подгорныйга байыр чедирип, долчу чүвө чугаалаан. Н. В. Подгорный чымыг сестерин дээш аңаа өвөрүп четтиршикчинин илгерилзэн. ССРЭ-ниң Дээди Совединиң Президиумунун Даргазы президент Сарагаттың аалчызы болуп, оңу резиденциязы Вяриаль ордунга турар.

СОРУЛГА: ТӨРЭЭН ЧУРТТУҢ ШЫНЧЫ ПАТРИОТТАРЫН КИЖИЗИДЕР

ССРЭ-ниң ДОСААФ ТК-ның пленуму

МОСКВА. (СЭТА). Январь 24-те «Юность» гостиницаның көрүткүлөр залында Армияга, Ужар чүгүле болгаш Флотка дуузаларын Бүгү-өзгөлдө Экин-тура Институтунун Төп Комитетинде VII пленуму амыттылган.

Октябрьның социалтиг Улуг революцияның 50 чыл онза белек-кел дугайында иленилгит ССРЭ-ниң ДОСААФ ТК-ның даргазы, Совет Эвилелиниң Мадырмы, армия генералы А. Л. Гетман кылган. 1967 чылда шериг намызы оол бугуру шериг-техниктиг тускай эртенит болуп, «Төрөн чуртту камгалаарыга белең» деп демдиктиң комплексиниң нормативтерин дүжааган, армияга албай эрттерери-биле баарын чедип амыр умурлуг бис деп, ол чугаалаан.

Пленеткез бо чымын массалыг спорт маргалааларын болгаш походы чорударынын айттырдыларынче онза кичээтпейн көрүндүргөн. ВЛКСМ ТК, ДОСААФ болгаш ВДПС-тиң турган талазы-биле Топ чөвүлели совет улугтуг революцетке, дайынчы болгаш күш-ажалчы алдарының черлеринче комсомолчуларын болгаш амылдарын Улуг Октябрьның 50 чыл онза алдар болдурган Бүгү-өзгөлдө походу чорударын шиттирлээр. Походтуң тилекчилеринин Бүгү-өзгөлдө сабу Ленинградка болур. Походтун үнеинде «Узастарынын шайыралымын» Бүгү-өзгөлдө чымын мадыр хоорайлар Суветополяга, Ленинградка, Волгоградка, а ол мурнак Амурда Комсомольскте организастаар болуп турар. Комсомолчуларын болгаш амылдарын Бүгү-өзгөлдө мотосафетанын «Комсомол-Октябрь» деп лозунгун ада-биле, ССРЭ-ниң куруне кызыгары дургаар Бүгү-өзгөлдө эстафетаны, өмнөдөшкөн республикаларын, мадыр хоорайларын болгаш орденит хоорайларын радио дамчылааы чорударын база айтты турар.

Пленеткез талазы-биле совет бериштинин эгелзэн. Пленумун амылдан Совет Эвилелиниң Маршалы К. К. Рокоссовский, ССРЭ-нин камгала министринин ораакчымы, армия генералы В. А. Пенюковский, СЭКП ТК-ның кылды эргелекчиңиң ораакчымы С. В. Грачев, ВЛКСМ ТК-ның секретары А. Ю. Чеснаков болгаш өскөлер-даа кырып турар.

Тургут үнүп билбес эвес, Туттунуңуң үнө-ле бээр! Бергелер бар — ылганназас: Чүвө көрбөс кижилер бар бе, Сумелешеш эрге-ла бээр. Надарчының амыл-ижини Надыг-берге, уйгу-дыш чок, Бичалза-даа эрес кижилер болуру, дүшөе маңпас. «Хойлук кижилер» деп өртү ты-ва удегер домак бар. А чүгү-биле каамыл? Мен аңаа мынчаар харылаксаар мен: шиттинин малды мадылаң кижилер сагыш-сеткили каас. Оң черле ындыг боор. Алдын-оол ДАРНАА. Авторунун фотогу.

Хөй уругларлыг иелерни „Иенин алдары“ орден-биле болгаш „Иенин медалы“ медалы-биле шаңнаар дугайында

Тыва АССР-ниң Дээди Советиниң Президиумунуң ЧАРЛЫ

(Төңүзү, Эгеиз № 20 «Шында».)
Алды уругларын төрөөн болгаш кижизиткен иелериниң **«ИЕНИН МЕДАЛЫ» МЕДАЛЫДЫН I ЧЕРГЕЗИ-БИЛЕ**
Кара-Сал Черлик Мейит-оолова — СЭКП-ниң XXII съездин аттыг колхозтун колхозчузу.
Монгуш Тезиптаа Доскайова — «Сут-Хөл» совхозтун ажилчыны.
Монгуш Чайымаа Чамыянова — Ленин аттыг колхозтун колхозчузу.
Монгуш Идам Күчүмеевна — «Сут-Хөл» совхозтун ажилчыны.
Ондар Дудак Чанчыпова — «Сут-Хөл» совхозтун ажилчыны.
Ондар Паву Мочек-оолова — Чадаан хоорайда өг-бүдө ээси.
Ондар Светлана Ак-Кысова — «Сут-Хөл» совхозтун ажилчыны.
Оюу Маджараа Маскырова — «Тыва» совхозтун ажилчыны.
Сарыгал Серээ Бургутуова — Чадаан хоорайда өг-бүдө ээси.
Ховалыг Ундургу Баскасова — «Сут-Хөл» совхозтун ажилчыны.
Ховалыг Чалып Лестекова — Ленин аттыг колхозтун колхозчузу.
Беш уругларын төрөөн болгаш кижизиткен иелериниң **«ИЕНИН МЕДАЛЫ» МЕДАЛЫДЫН II ЧЕРГЕЗИ-БИЛЕ**
Куулар Борбак Чигир-оолова — «Большевик» колхозтун колхозчузу.
Куулар Оюу-кис Борбакшылова — «Сут-Хөл» совхозтун ажилчыны.
Монгуш Анай-оол Саиданова — «Сут-Хөл» совхозтун ажилчыны.
Монгуш Бурмаа Нураатова — Ленин аттыг колхозтун колхозчузу.
Монгуш Дуктур Шадырмова — «Сут-Хөл» совхозтун ажилчыны.
Монгуш Канычар Упулатова — Ленин аттыг колхозтун колхозчузу.
Монгуш Каргыч Амырова — «Сут-Хөл» совхозтун ажилчыны.
Монгуш Чыпкан Кара-Дашанова — «Большевик» колхозтун колхозчузу.
Монгуш Чылбан Шагбанова — «Чыраа-Бажы» совхозтун ажилчыны.
Ондар Адам-оол Суялбунова — Ленин аттыг колхозтун колхозчузу.
Ондар Бонан Дончатова — «Сут-Хөл» совхозтун ажилчыны.
Ондар Сайын Батын-оолова — «Сут-Хөл» совхозтун ажилчыны.
Оржак Дуктур Баукова — Чадаан хоорайда өг-бүдө ээси.
Оржак Омаш Содунамова — «Чыраа-Бажы» совхозтун ажилчыны.
Оржак Овай Сөлдөнова — «Сут-Хөл» совхозтун ажилчыны.
Оржак Садый-кис Доржатаева

«Чыраа-Бажы» совхозтун ажилчыны.
Оржак Чейей Нуратова — «Тыва» совхозтун ажилчыны.
Сат Бадва Коңгрозина — СЭКП-ниң XXII съездин аттыг колхозтун колхозчузу.
Ховалыг Валентина Нортупаева — СЭКП-ниң XXII съездин аттыг колхозтун колхозчузу.
Шулуу Долгатаа Сатова — СЭКП-ниң XXII съездин аттыг колхозтун колхозчузу.
КАА-ХЕМ РАПОН
Тос уругларын төрөөн болгаш кижизиткен иелериниң **«ИЕНИН АЛДАРЫ» ОРДЕННИН I ЧЕРГЕЗИ-БИЛЕ**
Салчак Сайымаа Көгерева — «Тивилеге» колхозтун колхозчузу.
Сес уругларын төрөөн болгаш кижизиткен иелериниң **«ИЕНИН АЛДАРЫ» ОРДЕННИН II ЧЕРГЕЗИ-БИЛЕ**
Дашыя Увайш Дашева — «Тивилеге» колхозтун колхозчузу.
Сандый-оол Назымаа Токарова — «Тивилеге» колхозтун колхозчузу.
Чеди уругларын төрөөн болгаш кижизиткен иелериниң **«ИЕНИН АЛДАРЫ» ОРДЕННИН III ЧЕРГЕЗИ-БИЛЕ**
Салчак Тарчачыл Чыватчыкова — «Левячи орук» колхозтун колхозчузу.
Сарыг Ранаа Чодурова — Сут-Бажы суурда өг-бүдө ээси.
Хенчи Давалай Тиртык-оолова — «Совет Тыва» совхозтун ажилчыны.
Алды уругларын төрөөн болгаш кижизиткен иелериниң **«ИЕНИН АЛДАРЫ» ОРДЕННИН I ЧЕРГЕЗИ-БИЛЕ**
Попелеева Васса Яковлева — «Тивилеге» колхозтун колхозчузу.
Хали Бити-Урут Көкөй-оолова — «Тивилеге» колхозтун колхозчузу.
Беш уругларын төрөөн болгаш кижизиткен иелериниң **«ИЕНИН АЛДАРЫ» ОРДЕННИН II ЧЕРГЕЗИ-БИЛЕ**
Богум-оол Тогыяна Чодак-Кареевна — Бурен-Хем школын ажилчыны.
Дугачи Аянчи Алдынама — Бурен-Хем суурда өг-бүдө ээси.
Салчак Мажираа Сымбалынова — Белбейниң кадыкчыга школын ажилчыны.
Салчак Хөвөмей Сымчанова — «Тивилеге» колхозтун колхозчузу.
Тамылаа Александр Карлова — «Совет Тыва» совхозтун ажилчыны.
Увангур Пальчей Викторова — Көк-Хаак суурда өг-бүдө ээси.

БИП-ХЕМ РАПОН
Сес уругларын төрөөн болгаш кижизиткен иелериниң **«ИЕНИН АЛДАРЫ» ОРДЕННИН II ЧЕРГЕЗИ-БИЛЕ**
Маамы Аянчиаа Балдырова — «Бөк» совхозтун ажилчыны.
Алды уругларын төрөөн болгаш кижизиткен иелериниң **«ИЕНИН АЛДАРЫ» ОРДЕННИН I ЧЕРГЕЗИ-БИЛЕ**
Оржак Кертик Ачылова — «Бөк» совхозтун ажилчыны.
Беш уругларын төрөөн болгаш кижизиткен иелериниң **«ИЕНИН АЛДАРЫ» ОРДЕННИН II ЧЕРГЕЗИ-БИЛЕ**
Байгара Арнаа Көгерева — «Хадмай» колхозтун колхозчузу.
Доржу Анай-оол Чадаева — «Өк» суурда өг-бүдө ээси.
ТАНДЫ РАПОН
Тос уругларын төрөөн болгаш кижизиткен иелериниң **«ИЕНИН АЛДАРЫ» ОРДЕННИН I ЧЕРГЕЗИ-БИЛЕ**
Оюу Салчак Биче-оолова — «Гриволюцияның талбыжы» колхозтун колхозчузу.
Сес уругларын төрөөн болгаш кижизиткен иелериниң **«ИЕНИН АЛДАРЫ» ОРДЕННИН II ЧЕРГЕЗИ-БИЛЕ**
Оюу Сажымаа Шурунова — Кочетово суурда өг-бүдө ээси.
Алды уругларын төрөөн болгаш кижизиткен иелериниң **«ИЕНИН АЛДАРЫ» ОРДЕННИН I ЧЕРГЕЗИ-БИЛЕ**
Оюу Сөлдөнова Ажирбастаева — Кочетово суурда өг-бүдө ээси.
Беш уругларын төрөөн болгаш кижизиткен иелериниң **«ИЕНИН АЛДАРЫ» ОРДЕННИН II ЧЕРГЕЗИ-БИЛЕ**
Биче-оол Александра Дамбаева — «Энегес» совхозтун ажилчыны.
Морозова Елена Егорова — «Тивилеге» совхозтун ажилчыны.
Оюу Долун-кис Кыргысова — «Энегес» совхозтун ажилчыны.
ЭРЗИН РАПОН
Тос уругларын төрөөн болгаш кижизиткен иелериниң **«ИЕНИН АЛДАРЫ» ОРДЕННИН I ЧЕРГЕЗИ-БИЛЕ**
Анай Кур Арин — «Коммунизмче орук» колхозтун колхозчузу.
Елдан Сөндү Лопсанова — «Коммунизмче орук» колхозтун колхозчузу.
Серен-Дейит Кыргыс Дунчүнова — Ленин аттыг колхозтун колхозчузу.

Сес уругларын төрөөн болгаш кижизиткен иелериниң **«ИЕНИН АЛДАРЫ» ОРДЕННИН II ЧЕРГЕЗИ-БИЛЕ**
Баларчи Хадымаа Мылгыш — Ленин аттыг колхозтун колхозчузу.
Демир-оол Далагатаа Сагайлаева — район амбулатория ажилчыны.
Хадмай Мария Дамбаева — «Чаа орук» колхозтун колхозчузу.
Шолбан Байыр Шыгыш — «Чаа орук» колхозтун колхозчузу.
Ынаалай Чымылаа Сагаан — Ленин аттыг колхозтун колхозчузу.
Чеди уругларын төрөөн болгаш кижизиткен иелериниң **«ИЕНИН АЛДАРЫ» ОРДЕННИН III ЧЕРГЕЗИ-БИЛЕ**
Бангы Зоя Бунакова — «Чаа орук» колхозтун колхозчузу.
Баян Наамыма Баян — «Коммунизмче орук» колхозтун колхозчузу.
Лакпа Чекпел Адыя — Эриш аптекамын ажилчыны.
Серөодор Ношу Маскыр — Ленин аттыг колхозтун колхозчузу.
Тамгыч Кеветиш Меймерова — Ленин аттыг колхозтун колхозчузу.
Тарнаха Антонова Ивановна — Ленин аттыг колхозтун колхозчузу.
Алды уругларын төрөөн болгаш кижизиткен иелериниң **«ИЕНИН АЛДАРЫ» ОРДЕННИН I ЧЕРГЕЗИ-БИЛЕ**
Амраа Патмаа Кыргысова — Ленин аттыг колхозтун колхозчузу.
Анчырай Сагачи Седиева — Ленин аттыг колхозтун колхозчузу.
Аргыша Амчаа Дүшеннова — Эриш суурда өг-бүдө ээси.
Дамдын Спелеева Дамдинова — «Чаа орук» колхозтун колхозчузу.
Мангар Намчалмаа Маажыева — Ленин аттыг колхозтун колхозчузу.
Норжук Норжумаа Мажаалева — Ленин аттыг колхозтун колхозчузу.
Оюу Айымаа Хас-оолова — Эриш орукташ школын ажилчыны.
Оюу Майя Бадарчи — «Коммунизмче орук» колхозтун колхозчузу.
Беш уругларын төрөөн болгаш кижизиткен иелериниң **«ИЕНИН АЛДАРЫ» ОРДЕННИН II ЧЕРГЕЗИ-БИЛЕ**
Дарма Бумбуруу Көеннова — «Чаа орук» колхозтун колхозчузу.
Дарма Оолак Көеннова — «Коммунизмче орук» колхозтун колхозчузу.
Енчүк Билекаа Калтай — «Чаа орук» колхозтун колхозчузу.
Клинова Евгения Андреевна — райондуң харылаа котормачыны ажилчыны.
Майдыр Болчунмаа Маа-Хөвөнова — «Коммунизмче орук» колхозтун колхозчузу.

Манчык Мааы Бааирова — «Коммунизмче орук» колхозтун колхозчузу.
Нурат Анна Солянова — «Чаа орук» колхозтун колхозчузу.
Сөндү Сөлдү Шолова — «Чаа орук» колхозтун колхозчузу.
Сөндү Очур Хандымаа Чооду — «Коммунизмче орук» колхозтун колхозчузу.
София Каргыч Абаан — район амбулатория ажилчыны.
Такчи Вера Сокурова — Ленин аттыг колхозтун ажилчыны.
Чамычак Анна Кыргысова — Ленин аттыг колхозтун колхозчузу.
Шойжун Дарымаа Кедреева — «Коммунизмче орук» колхозтун колхозчузу.
Тыва АССР-ниң Дээди Советиниң Президиумунуң Даргамаа Б. ДОЛЖАНМАА.
Тыва АССР-ниң Дээди Советиниң Президиумунуң Секретары К. ДИПГА.
Кызыл хоорай.
1967 чылдың январь.

И И И С Т Е Р

Кызылдың божула бажынында төртүткөн уруглар хөй. Чаа төртүткөн чаатарның төрөлөрү ача өөрүшкүгү кедей келеш, оларды барык күч-бүрү алаш чыны туралар. Божуру бажында келеш тып алаш ааскежи болур кыш уруун чалып илеш алаш чыны турар. оларның орнуна өскө илдер ээп турар.

Эрткен 1966 чылдың дүрүзүндө ол божула бажында 13 аякка ие ишис уругларын божуу алды ааскежилик болган. Чаа төртүткөн чаатарны ачы коллективти эң кичээлчил ажаа, оларга бугу-ле таарымына ие байдолу турары берил турар. Чаатарның бажы оларның иелериниң кадыкчылыг уюмдарының кичээлчил төгүдү.

Республиканың наймылында божуру бажында күлө хоорайның чуртталгалары эгес, харым чоок кам суурларын болгаш районнарның кижизиткен бажы кам туралар. Анык ие Мария Шаралайның дагы ыраакым Тожуда. Ол Кызылдың божуру бажынында келеш, январьның эгесинде иди кам уругу божуу алаш. «Тес-Хем» совхозтун ажилчыны Сарылар Айдын-кис оол кыш иди уругу божуу.

Универсалдык бажының технологу Флора Алексеева Бурлыкынның өг-бүдө ээси 21-ин дүрүдө хары ууда иди кам кыш келешке. Оон божуу иди кам уругларын бажында 23 а өскө 23 килограм болган. Ол иштерин аттары кымыл? Кымыл-даа дөз ажыраш, күлө дөз ай дөзүндө ат көстөтүлүшкөн. Бажынында уругу-биле кам үч кышга болган ол божуру бажының коллектив иелерге болгаш оларның өг-бүдө ээсине ааскежи хум буру кынар физис турар, а иелер оларга сеткил камымында өөрүшкүгү иштерди, улуу-биле четтериниң чыдаамаш, жоон соңдорго аскамына амбырал-чуртталгалары күлө чөдүшкүчкү, ааскежи күзүш, амак чыны туралар.

М. СУГЕ-МААДЫР.

ЧУРУКТА: божула бажының күлө эгесини Наталья Стрелкина Ф. Бурлыкынның божуу иштерин үдүдүр дөзү сөдүрүтү алаш тур.

Авторның фотогу.

(Төңүзү, Эгеиз 3-кү артында.)
— Мээң угулда, сен шыкша, бак хөдөжөөккө беши күш четпес, кижжи жок чүе. Бажының мезээ чугалаа. Оон келерлер болуучулар, ийилдинерини саакташ, коза худээт, илгү күнге чыттырылтар мен. Оон соода, амырап тургай силдер аан.
— Мезде чүү бөрү! Ол кенйер хоржук чүе-дир. Агаа чугалаалар-дөң, Делбигер чоруун кылып чоруйка.
Ашак өөндө үчүп келеш, даштын кажына, өдөкти долгандыр кылаш-тап, үнэй-бөр көрүп, оң талакы каранын алаанда кежи бырланывышпаан, огулуну өңгө дашак чок илашпаш келеш. Олур мен.
— Кижжи кирип кээрге, түе тур-бас чүе сен! Тура алас чүе каячп барганы ол? Бажы чүелерин чеже-да өрт тургалар өөндөсөс, сус чок болур.
Ол сөстөр мезээ кавдыг-даа хамаарыла чок-да чүе дөг, ашактын аршыне көргөш, бодунуң алаа үнү-биле харылаан мен.
— Тура алас кылдыр багдадып алган кижжи-дир мен. Кылган кемим-даа чок.
— Сени чүгө баглаар эвес, харын илгү демир кырынга олуртур, дүргактарын арамыче чартылар кийр павар болса эки-дир ийин. Ынчалза олтура-даа алас, тура-даа алас — амырап манчап турар апар сен.
— Күзөңнерге мичангай-ла силер. Ол силерниң дүрүндүр-дүр.
— Ону сен күзөң турар-дир сен. Мээң ат-алдарың баксырадыр, ук-ылдууруң бузаргадыр болза, кымыл-даа, түндү-даа, мурунуга доктаава мен. Бүрүн эрге мөңдө бөрү, мээң чыгыргамда кымыл-даа амда-жытпас мен. Ынчаар билги ал-дөш, ашак дедир үнү чыда уругу-дүдөң: — Ам кэон, мындыг адым адымың чүелер кежи бажыныга үзөр деп турар. Бөрүңү чеже-даа азыраарга, дөң-ле, азыраа көөр дөңдүр, ол шыкша, ол хире эт-хө-рөгүңнү үзү берил, ада-пешин азы-рап турда, мынды мен, мынды мен деп, мээң огулуну хоууп турар. Ам-дажаан. Эки-ле келереп турар ала-а.
Хунуңдү багыла-даа кончүт, илги мырынай аажок. Оон кадында сөк-төр амыратпас, арын, башты үгүлөш турар, чыдарга чыттынас, олурарга олуртумас — шылап олур мен. Олурбайн каячар ийик — багдадып алган кижжи.

Диванымга, азы дааван дирте-лей соода, баглааша кижжи дүшү-лөй. Карни келсе-ле Шалмырым бо. Сырбан дөң мен. Тура калыр дөң, дедир каячар кайым салыр ийик, дедир олтура дүштүм. Оон чугалаа-дым.
— Көрдүң бе, мени каячар каа-дыр?
Шалмыр ам чаз аскерип каан. Агаа уттып-ла берген. Бар билги кээриге, ачирбенаа ужу амыра тырттып алган, мени хостан алган, тап кылдыр аара куспалыкка тур.
— Ыглава мен, чүгө күш чок кижжилер илгалар мыйнаа, бис күштүң бис—дөң, чактарымны куду бор-балайын бөлдү турган чыттарың колун арты-биле аштавышаа, өскө адым-биле, эдирбайн баарына мон дөң шыкша, Шалмырымдаа куспал-танымша тура чугалаан мен.— Чеди дөң келешине өртүр түр мен. Сөң келешине каяч-даа чыгышпаан мен. Хунуңу-ле манап орган мен. Четтирдим, ол-ла болгай, мичаар чөдө кээр.
— Мою дүрген чоруулу. Ам сени манаа катпас мен. Кая-даа чоруур бис. Чүгө ийилзе чоруур бис.
Ийилзе үзүп келеш бис. Шалмыр адымны тыныш четкеш, колуна-рын динчылткан, айтпаныкша, оң талакы эзегизин хозадылтарга, оон текеш, соода ушкамыкша мен. Чер кыры чырык, дөңгө шыкша, өрт-сиген ногаан чыт шыкша, мича, арым амырап, каттырын турган шы-кша апарган. Черан ираан беши билбээ мен. Бир билеримге, Ша-лырымды азында чөдө берген бол-ган бис.
Делбигеринг көзөң мээң соодам сүрүп чыгы-чалай эреп, эзэң чорууп турган. Оон чүү-даа болбаан. Чүгө дөңгө хунушка болган, оон эреп-буле шуну кылар деп эреп-дөң бөң, кижжи туралар кижизит-кен биле кады тургалар, оу күштөң, албадан болбас дөң. Хунушкадык адым-биле мичаар хосталып, бот-тарымыстың күзөң-биле чурт-тай берген болгай бис.
Бодунуң сактымыкың мичаар дооуп, Чыгышмаа турталгазынга болган панырылган, оон орунуга турган шактыкыңны инактымыңды күзү-биле ажиш шыдаанын, агаа революция ачылды болганын чор-таарал-биле мичаар чугалаан доо-ка.
— Уругу төрөлүшүп чорууру ка-дайын огулуну инактымы-биле, оон дугайында сазгы чывакшы-биле

Орун кырынга сандыйланып олур-ган Хеймер-оолдун чанынга коза олуртупкан, оон содагы колун алган адымынга салып, динчылды туралар орадалышкан. Хеймер-оол колун ушта тырттаан, харын хөдө-жөөн колун адымынга чыдар кылдыр аңдарган, оон чыгыжек чыраш салааларың колун кырында көрүп, эзэң динчылды туруп каан. Оон Ямааыла колун дүргөң идегенди хереди чымырды чүтү-рү, чуректан согары-биле катты-жа берген.
Бодунуң аажымын тайылбырлавы-шаан, хөдөжөөнүң айткычыга ха-рымылаарын бодан. Хеймер-оол да-лаш чок чугалаан.
— Холуң аарты кудунуң мичаан. Бачыңдан кады ойлап өскөң өң-чүктериниң арзымың мейлдежешти-кениң мыйлы хөвир турар. Ында бак, буруулу чүе чок, харын ил-тин, наймыралды өңтүр— дөңдө бөрү ужурулу.
Сөң дугайында аар-саар бөдөл-м-да чок, чүгө эки чурттарыңды, аас-кежиңди бодуруңу күзөң мен. Мен бодурамың, багай эвес чурттан турар шыкша-тыр сен.
Кандыг солун сөстөр сөзгөр пр-га деп, бодуңу эргелешип, кичээл-гейил динчип орган Ямааыла чы-рыкыңар билдиртар, билдиртес чыртан дөң соода чугалаан үг-ген.
— Багай эвес чурттан турар шы-кша-тыр сен деп дөң. Мээң түрөп чорууруму, чыгаамы билбес-тир сен. Дашында көрүңгө, шуну ил-кеш көстүр-тур мен. Хөдөң кырында сазгымын сазгыш, иштим ий. Сар-лым, сыйынап чоруур алардым.
— Чуртталга үңгү эгелээ соода ону мичаар эргүтүрүп, ол дөң демисең апар мыйнаа.
— Каячп кээрге чок апарган кижжи бөрү мен. Оода сени кээрге бөрү деп бодан чоруур-дур мен.

Сен дөңгө сазгыш човангыр ээлдек кижжи-ле болгай сен. Ам-даа ол хөдө-рүңнү көрүп ор мен.
Эргеткең кээрге деп чүе тур-ар эвес. Тура-даа ол хей болуп, каас өскө болу баар-ле болгай кыл-дыр бөдөш, бодуңуң тодаргай кээргө-лө-биле хамаары бөрү хире чүе-вез чок апарганың аскерип орган Хеймер-оол алаан билдигери-биле бөдөлмө шөргөкөң.
— Кээрге дугайында шөңөң, баш-тактарың ора-дыр сен. Сен болза эки чуртталга, аас-кежиңди киз-ки илериң бирээң-дир сен. Сөзүң, ажиңи кырынга эки болуң, өөрүшү күнүң кырынга өөрүшкү немешпи деп, сеткилдик азымыңды күзөң чоруур кижжи мен. Мээң күзөңдөң кадым-даа халеге чок, ак сеткил-дик, мича бөдөлүм илериңиңиң.
— Сөң бөдөлүм ийиң дөң ийик бис. А мээң инактымың чүү дөң сен? Мен болза сөң инактың кижжи-дир мен. Сазгыш-сеткилди сенде-дир. Ол сөңдө эзегерич эвес бөң—дөң, өскөр көрүмүшпаан, дөңгөң сөстөр-биле үргүлүздөң: — Ылдыг-даа мыйнаа, Мезде, мээң инактымыңда кадыг өртөк, үе тур-ар ийик.
Анык хөдөжөөнүң амыдыра-лынга түрүп болду таарыла-дыр кылдыр болза-да, оң сөстөңгө бугу-көсөн ора-да, бодуңуң тала-зың чүгү-даа кыла албайн Хеймер-оол элтиң арга-биле, сөстүң чөттү-биле чугалаан.
— Сөңдө бугу-дир ор мен.— мича кижжи-дир деп, мындыг болза бугу-дүрүңдүң илгү күзөң сөңдө-да, мөңдө-да бүтпө деп чүеңиң бодун билги тур-ла сен мыйнаа. Ылап, өртүр билги ора сен.
— Күзөң тура дүдү ужурулу. Аваң беши чугалаан орау.— оон инактымың, чуртталгазы шагда бе-ши будуң, аас-кежиңди болган деп.

Оон түндөңи сен-дир сен. Бар эвес билчир болза, мичаңың болза чүе-ректин күзөң бо шыда, хостуң үе-де, мича-ла бүдөр, боттарың ужу-рду. Сен күзөңнү турар-дыр сен.
— Азым-биле чугалаарга, ам-ла-дым, чуртталга дугайында мича-бодамма мен. Келсе-ле каш хон-дун, чаз ажалдап кырым. Мээң оюму бодуң көрүп, билги түр сен оон ийиң, мичаарга мээң инак-тымың каячар сен? Мөңдө инак-тымың болур сен бе?
Дөң айткычыларың салышаан, чыраш карактарың амырадыр, кыш чыдыг көргөң. Ол аяң ачыт болган чүдөк болза-да, белең-селен чүгө бужурагым болган, төлөң чугалаагың билди хөдөжөөнүң Хеймер-оол утадың, ам дээринеде чава баарын, чүеңиң уакуруң келер үе шөредди баарын, мичаарга талтыг чугалаагың турарын алааш, үлө-рин орадалышкан.
Ийиңа мыйлап айткыңар?
— Алап турар инактың сен?
— Чугалаагың мичаар—дөң, Хеймер-оол хунуңуңуң орган.
— Сөңдө мича мен — ол-ла. Мөңдө инактымың сен.—дөң, Ямаа үчүп чоруйка.
Хеймер-оолдун дөң ам көзүң үчүп келген. Хөдөжөөнүң сазгымы, оон аажымы агаа дым-ла чыгыг бол-ган. Ол дугайың бөдөлүм олуртуп каалам.

Редактор К. К. КУДАЖИ.

Телевидение

ЯНВАРЬ 26, ЧЕТВЕРГЕ
Дамчыдылганың программасы — 18.00. «Аас-кежиңи деп чүдү» — мыска кино — 18.02. «Чаа мөдөзөр» — 18.55. Музыканың чыгар — 19.10. «Хөргө-лө болган саналдар» — дамчыдыла — 19.12. «Саяның уруглары» — до-кументалдык кино — 19.42. «Му-зыканың аарыкчыгыш» — анык-тарга дамчыдыла — 20.02. Дамчы-дылганың программасы — 20.22. «Утулар болган бичилер» — ура-чечен кино — 20.24 шактарда.

ЯНВАРЬ 27, ПЯТНИЦАДА
Дамчыдылганың программасы — 18.00. «Битин Төрөң чуртуу-дугу колмады» — мыска кино — 18.02. Чаа мөдөзөр — 19.00. «Буяның мис-сия» — хроникалык кино — 19.10. «Көңүр үеңи мөхазазаторлары» — дамчыдыла — 19.20. «Партияң уруу» — документалдык кино — 19.40. «Кыдыкыш» деп телеуруул — 19.50. Дамчыдылганың програм-масы — 20.20. «Бөксөр болган алу-ч» — ура-чечен кино — 20.22 шактар-да.

ЯНВАРЬ 28, СУББОТАДА
Дамчыдылганың программасы — 18.00. «Бөгүн» — баштайгы көргүзү-дөң деп мыска кино — 18.02. Чаа мөдөзөр — 18.33. «Чалың аялың» деп телеуруул — 19.08. «Кижжи чурттан чораш» — деп мыска кино — 19.38. Дам-чыдылганың программасы — 19.56. Дам-чыдылганың программасы — 20.01. «Орука тулуучуңуң» деп ура-чечен кино (1 серия) — 20.03 шакта.

ЯНВАРЬ 29, ВОСКРЕСЕНЬДЕ
Дамчыдылганың программасы — 16.00. «Мата» болган каша — деп кино — 16.02. «Эң-ле бичилерге» — дамчыдыла — 16.12. «Трасогуана-ның аршызы» — ура-чечен филь-м — 16.36. Дамчыдылганың програм-масы — 17.53. Телехроника — 18.00. «Чуртталга өөрүшкүгүңүң ира-зыңуру» — 18.10. «Дуротарың мый-гууру» — мыска кино — 18.50. «Дисперсия» дамчыдылганың — кө-пөрт — 19.10. Дамчыдылганың про-граммасы — 20.20. «Орука тулу-учуңуң» — ура-чечен кино (II се-рия) — 20.22 шактарда.

Колхозчунун ыры

Совет чазаам, партиямга
Чорсаарланың бердинген мен,
Чонум оруу — колхозумда
Чолум чыраам, куштугу-ле мен.

Тудуг-суурум, тараа-
малым
Тудуп, тарыл, өстүрүп-
даа,
Партиявың чыры-биле
Байып хөжүрүр ор бис.
Техника, эртем-биле
Деткимчелиг бурунгаар-
лаан —
Чечек, коза сагланнадыр
Черивисти ээлеп тур бис.
Ээлеп туткан чуртталга-
выс

Эчис соруу — коммунизм,
Эртимместик оруңуң илеп,
Эглиң дивейн хөжүрү-
бээр бис.

Алексей АРАПЧОР.

«Россия» гостиницаның ба-
рың талакы корпусун күрүне
комиссиязы хүлээп алган. Январь-
да ол корпустун 519 өрзалдерин-
ге аалчыларың хүлээп алган. Гос-
тиница 1967 чылдың танычууна
буруну-биле ажылгалга кирер.

ЧУРУКТА: ийи орунук өрзал.
СЭТА-ның фотохрониказы.

«НАПЫРАЛ»: «Хаймынашкын чок оюн» 11.30, 1.30, 3.30, 5.30, 7.30, 9.30 шактарда.

«КАА-ХЕМ»: «Эльбига ужура-мышыкшы» 2.30, 4.30, 6.30, 8.30 шактарда.

«ЕНИСЕЙ»: «Аныг рис» 12.30, 4.40, 6.40, 8.40 шактарда. (16 хар четпээрнерге көрүспөс).

«ВОСТОК»: «Венсермес! Бис ти-лээр бис!» 3, «Гений Дюдо» (бирги болган ийги сериалы. 16 хар четпээрнерге көрүспөс) 5, 8 шактарда.

Содун неде ийди алды катал үнер